

IZVORNI NAUČNI ČLANAK

SEKSUALNO ZLOSTAVLJANJE I ISKORIŠTAVANJE
DJECE (NOVINE U KRIVIČNOM ZAKONIKU
REPUBLIKE SRPSKE)Ivanka Marković¹*Pravni fakultet Univerziteta u Banjoj Luci*

Apstrakt: *Krivičnim zakonikom Republike Srpske izvršene su značajne izmjene u sistemu krivičnopravne zaštite polnog integriteta djece. Podignuta je dozna granica do koje je apsolutno zabranjeno vršenje obljuje ili s njom izjednačene polne radnje sa djetetom, uvedena su nova krivična djela kojima su inkriminisane radnje koje su do sada bile izvan zone kažnjivosti, predviđene su veće mjere kazne za pojedine oblike krivičnih djela, a izvršene su određene izmjene i u opštem dijelu Krivičnog zakonika kojima se takođe doprinosi pojačanoj zaštiti polnog integriteta djece. Pored toga, sva krivična djela kojima se ugrožava ili povrjeđuje polni integritet djece sistematizovana su u posebnu grupu krivičnih djela u glavi XV, tj. Krivična djela seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, čime se naglašava značaj dobra koje se štiti. Navedene izmjene su predmet razmatranja u ovom radu, pri čemu autorka obrazlaže i razloge za njihovo uvođenje u krivičnopravni sistem.*

Ključne riječi: *polni integritet, seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece, dječija pornografija.*

1. UVODNE NAPOMENE

Značajnu karakteristiku reforme krivičnog zakonodavstva u Republici Srpskoj², koja je izvršena 2017. godine, predstavlja nova koncepcija krivičnopravne zaštite djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja kojom se krivičnopravna zaštita polnog integriteta djece nastoji uskladiti sa principima i standardima

¹ Doktor pravnih nauka, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci. E- mail: ivanka.markovic@pf.unibl.org

² Krivični zakonik Republike Srpske objavljen je u „Službenom glasniku Republike Srpske“, broj 64 od 10. 07. 2017. godine i stupio je na snagu 18.07.2017. godine.

koji su u toj oblasti uspostavljeni na međunarodnom nivou. S tim u vezi treba napomenuti da je posljednja decenija prošlog, a pogotovo prva decenija ovog vijeka, obilježena mnogobrojnim konferencijama i sastancima koji su rezultirali donošenjem velikog broja međunarodnih dokumenata, kako neobavezujućeg tako i obavezujućeg karaktera, koji na različite načine tangiraju problematiku seksualnog nasilja, odnosno seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece. Neke od njih potpisala je i ratifikovala i Bosna i Hercegovina i na taj način preuzela obavezu da svoje nacionalno zakonodavstvo uskladi sa normama međunarodnog prava i standardima koje ono postavlja u oblasti zaštite polnog integriteta djece i maloljetnika³. Najznačajnije među njima su: Konvencija o pravima djeteta iz 1989. godine, Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječijoj prostituciji i pornografiji iz 2000. godine, Konvencija o kibernetičkom kriminalu, koju je usvojio Savjet Evrope 23. 11. 2001, Okvirna odluka Savjeta o borbi protiv seksualnog iskorištavanja djece i dječije pornografije (2003) kao i Konvencija Savjeta Evrope o zaštiti djece protiv seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja iz 2007. godine.⁴ Osnovne karakteristike nove koncepcije krivičnopravne zaštite polnog integriteta djece ogledaju se u podizanju dobne granice do koje je apsolutno zabranjeno vršenje obljube sa djetetom sa četrnaest na petnaest godina života što je vodilo izmjeni i nekih drugih inkriminacija, zatim u uvođenju novih krivičnih djela u naš krivičnopravni sistem, kao što je npr. krivično djelo seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djeteta starijeg od petnaest godina ili krivično djelo iskorištavanje kompjuterske mreže ili komunikacije drugim tehničkim sredstvima za izvršenje krivičnih djela seksualnog zlostavljanja ili iskorištavanja djeteta kao i u pooštavanje kaznene politike za ova djela. Da bi se naglasio društveni značaj dobra koje se štiti ovim djelima, ona su sistematizovana u posebnu grupu krivičnih djela u glavi XV, tj. Krivična djela seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta. Pored izmjena koje su učinjene u posebnom dijelu krivičnog zakonodavstva, izvršene su određene izmjene i u opštem dijelu koje takođe značajno doprinose realizaciji nove koncepcije krivičnopravne zaštite polnog integriteta djece. U tom smislu treba pomenuti odredbu člana 123. st. 1. t. 7 Krivičnog zakonika Republike Srpske (u daljem tekstu: KZ RS) kojom je izričito određeno da je dijete kao žrtva krivičnog djela lice koje nije navršilo osamnaest godina života,⁵ zatim odredbu člana 54. st. 3. KZ RS kojom se isključuje mogućnost ublažavanja

3 Opširnije o tome vidite Ivanka Marković, „Usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa međunarodnim standardima u oblasti krivičnopravne zaštite polnog integriteta djece“, u *Zbornik radova „Relevantna pitanja primene međunarodnog krivičnog prava u nacionalnom pravu* (Tara: 2012), 245-256.

4 Konvencija Savjeta Evrope o zaštiti djece protiv seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja iz 2007. Stupila je na snagu 1.03.2013. godine, objavljena je u „Službenom glasniku BiH“, br. 38/13.

5 U pogledu određivanja pojma djeteta kao izvršioca krivičnog djela mjerodavna je odredba čl. 2. st. 2. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku.

kazne za krivično djelo obljuba sa djetetom mlađim od petnaest godina, odnosno učiniocu koji je ranije dva ili više puta osuđivan za istovrsno krivično djelo, kao i odredbu čl. 77. st. 2. kojom se propisuje izricanje mjere bezbjednosti zabrane potpunog vršenja poziva djelatnosti ili dužnosti pri čijem obavljanju se ostvaruje neposredan kontakt sa djecom, učiniocu krivičnog djela učinjenog na štetu polnog integriteta djeteta. Pored toga, odredbom čl. 89. st. 5. KZ RS predviđeno je da se osuda za krivično djelo učinjeno na štetu polnog integriteta djeteta ne briše iz kaznene evidencije, a prema odredbi čl. 92. st. 2. uvodi se poseban registar lica koja su pravosnažno osuđena za ova krivična djela.⁶

2. OBLJUBA SA DJETETOM MLAĐIM OD PETNAEST GODINA

Osnovna koncepcija od koje se polazi u krivičnopravnoj zaštiti polnog integriteta djece jeste da dijete do određene životne dobi, zbog svog psihofizičkog razvoja, ne može dati pravno valjan pristanak na obljubu ili s njom izjednačenu polnu radnju. Stoga se u svim savremenim zakonodavstvima, kroz norme krivičnog prava, postavlja princip apsolutne zabrane vršenja obljube ili s njom izjednačene polne radnje kojim se apsolutno zabranjuje vršenje obljube ili s njom izjednačene polne radnje sa djetetom do određene životne dobi, odnosno kojim se inkriminiše vršenje obljube ili s njom izjednačene polne radnje sa djetetom do određene životne dobi čak i onda kada se ove radnje vrše uz pristanak djeteta ili na njegovu inicijativu. Iz ovoga proizilazi da je najznačajnije pitanje u uspostavljanju adekvatne krivičnopravne zaštite djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja upravo pitanje adekvatnog određivanja dobne granice pasivnog subjekta, odnosno životne dobi do koje se primjenjuje princip apsolutne zabrane vršenja obljube ili druge polne radnje. Ako imamo na umu činjenicu da pristanak pasivnog subjekta, odnosno djeteta, ne isključuje postojanje krivičnog djela, onda bi prethodno postavljeno pitanje moglo glasiti i drugačije, odnosno kao *pitanje do koje životne dobi čovjeku, u njegovom vlastitom interesu, treba oduzeti pravo da slobodno odlučuje o pitanjima koja se tiču njegove seksualnosti?* Problem nije samo krivičnopravni, već i etički, moralni, običajni, sociološki, psihološki, odnosno multidisciplinarni i zato u uporednom zakonodavstvu ne postoji jedinstven stav.⁷ Dobna granica za slobodno stupanje u polne odnose

⁶ Nacrt Zakona o posebnom registru lica pravosnažno osuđenih za krivična djela seksualne zloupotrebe i iskorištavanja djece kojom se detaljnije reguliše sadržaj ove evidencije i sva druga pitanja u vezi nje, usvojen je u Narodnoj skupštini RS u decembru 2017. godine.

⁷ Odredbom čl. 18 Konvencije Savjeta Evrope o zaštiti djece protiv seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja određeno je da će svaka stranka odrediti dob ispod koje je zabranjeno vršenje seksualnih aktivnosti s djetetom. Time je ostavljeno zemljama članicama ove konvencije da one, svojim nacionalnim zakonodavstvom, odrede dobnu granicu djeteta do koje je apsolutno zabranjeno uključivanje u seksualne aktivnosti.

u nekim krivičnim zakonodavstvima je četrnaest godina (Srbija, Crna Gora, Makedonija, Njemačka), u nekim petnaest godina (Slovenija, Hrvatska, Poljska, Francuska), a postoje i krivična zakonodavstva u kojima se apsolutna zabrana vršenja obljuje i druge polne radnje odnosi na lica do trinaest godina (Engleska) ili dvanaest godina života (Nizozemska).⁸

Princip apsolutne zabrane vršenja obljuje ili s njom izjednačene polne radnje sa djecom do određene životne dobi u KZ RS je ustanovljen krivičnim djelom „obljuba sa djetetom mlađim od petnaest godina“ kojim se inkriminiše vršenje obljuje ili s njom izjednačene polne radnje sa djetetom mlađim od petnaest godina (član 172. st. 1. KZ RS). Prilikom određivanja dobne granice za slobodno stupanje u polne odnose, redaktori Krivičnog zakonika Republike Srpske su se rukovodili ne samo zahtjevima koji proizilaze iz pojedinih međunarodnih dokumenata⁹, već i zahtjevima drugih učesnika u postupku donošenja zakona (čiji su zahtjevi bili upravljani i na životnu dob od šesnaest godina) kao i realnim životnim činjenicama te su dobnu granicu za apsolutnu zabranu vršenja obljuje ili s njom izjednačene polne radnje sa četrnaest godina podigli na petnaest godina života. Dakle, u pitanju je apsolutna zabrana vršenja obljuje ili s njom izjednačene polne radnje, što znači da ovaj oblik djela postoji i u slučaju kada dijete mlađe od petnaest godina pristaje na navedene radnje. *Radnja izvršenja osnovnog oblika djela je određena alternativno, kao vršenje obljuje ili s njom izjednačene polne radnje. Pod obljubom, u krivičnopravnom smislu se podrazumijeva prirodno sjedinjavanje polnih organa lica različitog pola, odnosno *immissio penis in vaginam*. Obljuba je dovršena, u smislu ovog krivičnog djela, momentnom spajanja polnih organa (*coniunctio membrorum*), tj. početkom prodiranja muškog polnog organa u ženski polni organ. Prema vladajućem shvatanju u novijoj teoriji krivičnog prava, pod polnim radnjama koje su izjednačene sa obljubom se podrazumijeva svaka penetracija polnog organa koja je usmjerena na zadovoljavanje polnog nagona (*immissio in anus, immissio in os, fellatio*) kao i penetracije drugim dijelovima tijela u polne organe lica istog ili različitog pola, ukoliko su preduzete u namjeri zadovoljavanja polnog nagona (npr. imisija jezika *in vaginam* ili *per anum*).¹⁰*

8 Opširnije o tome v. Ivanka Marković, „Krivičnopravna zaštita polnog integriteta djece i maloljetnika“, *Pravna riječ*, br. 23 (2010), 29-43.

9 *Rezolucijom 1099 (1996) Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope o seksualnom iskorištavanju djece* je istaknuto da bi članice međunarodne zajednice, posebno članice Savjeta Evrope, u svoje krivično pravo trebale uključiti načelo da maloljetnik ispod petnaest godina biološke starosti ne može dati pravno valjan pristanak na seksualne kontakte sa odraslima.

10 Tako je npr. Vrhovni sud Makedonije u presudi KŽ 103/90 utvrdio postojanje ovog krivičnog djela u slučaju kada je izvršena defloracija prstom na desetogodišnjoj djevojčici. Bilten, januara 1991, Navedeno prema Vlado Kambovski, *Kazneno pravo, poseban del* (Skopje: 1997), 210.

Izvršilac djela može biti i muško i žensko lice, a pasivni subjekat djeteta mlađe od petnaest godina, muškog ili ženskog pola. Međutim, kada je u pitanju izvršilac osnovnog oblika krivičnog djela, treba reći da je KZ RS, u skladu sa odredbom čl. 18. st. 3. Konvencije Savjeta Evrope o zaštiti djece protiv seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja prema kojem se „*odredbe stava 1. a ne odnose na dobrovoljne seksualne aktivnosti među maloljetnicima*“, predvidio da se neće kazniti za djelo iz stava 1. ovog člana učinilac ako između njega i djeteta ne postoji značajnija razlika u njihovoj duševnoj i tjelesnoj zrelosti (st. 6. čl. 172.). Ako uzmemo u obzir odredbu čl. 123. st. 1. t. 23. ovog zakonika prema kojoj izraz „neće se kazniti“ znači da u tom slučaju nema krivičnog djela, možemo reći da odredba stava 6. predstavlja poseban osnov isključenja protivpravnosti osnovnog oblika ovog krivičnog djela. Mnoga evropska zakonodavstva takođe kod krivičnog djela kojim se inkriminiše obljava ili s njom izjednačena polna radnja sa licem do određenih godina života, predviđaju da to ponašanje nije kažnjivo ako između učesnika nema veće razlike u starosti ili u duševnoj i tjelesnoj zrelosti. Pri tome se najčešće koristi takva legislativna tehnika koja ostavlja sudu mogućnost utvrđivanja da li između učesnika u seksualnim aktivnostima postoji ili ne postoji značajnija razlika u starosti ili duševnoj i tjelesnoj zrelosti (tako npr. KZ Srbije, Crne Gore, Slovenije, Finske), ali imamo i zakonodavstva u kojima se izričito navodi da nema krivičnog djela ako razlika u dobi između lica koja vrše obljavu ili s njom izjednačenu polnu radnju nije veća od tri godine (npr. KZ Hrvatske, Švajcarske, Austrije). Osnovni razlog za uvođenje ove tzv. klauzule relativne starosne tolerancije jeste činjenica da u slučaju kada se obljava ili s njom izjednačena polna radnja vrši između lica koja se smatraju vršnjacima, zbog njihove duševne i tjelesne zrelosti, nije moguće ni kriminalnopolitički opravdano utvrditi, ko je od učesnika žrtva, a ko izvršilac djela. Vodeći računa o intenciji zakonodavca da se ovim krivičnim djelom zaštite djeca od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja, smatramo da sintagmu „ne postoji značajnija razlika u njihovoj duševnoj i tjelesnoj zrelosti“ treba tumačiti upravo tako da izvan krivičnopravne reakcije ostanu seksualne aktivnosti koje se vrše između lica koja možemo smatrati vršnjacima, odnosno lica koja su na istom ili sličnom psihofizičkom nivou zrelosti. Seksualne aktivnosti između vršnjaka u tom životnom dobu ni u kojem slučaju nisu kriminalne, već izraz mladalačke radoznalosti i nepromišljenosti, te ih tako treba i u sudskoj praksi tumačiti.

Obljava sa djetetom mlađim od petnaest godina je umišljajno krivično djelo i prema opštim pravilima učinilac koji je u stvarnoj zabludi u pogledu starosti pasivnog subjekta nije krivično odgovoran. Utvrđivanje stvarne zablude kod učinioca krivičnog djela vrši se na osnovu svih okolnosti konkretnog slučaja, a naročito na osnovu psihofizičkih karakteristika pasivnog subjekta, načina

njegovog ponašanja, dužine poznanstva između izvršioca i pasivnog subjekta, i sl. Međutim, u skladu sa tendencijom pojačane krivičnopravne zaštite djece od svih oblika seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja, zakonodavac je predvidio odstupanje od navedenog pravila, tako što je predvidio kažnjavanje izvršioca krivičnog djela koji je bio u otklonjivoj zabludi u odnosu na životnu dob djeteta iz stava 1. ovog člana (st. 5. čl. 172.). Dakle, u pitanju je učinilac koji nije bio svjestan da je lice sa kojim vrši obljubu ili s njom izjednačenu polnu radnju dijete mlađe od petnaest godina, ali je, na osnovu objektivnih okolnosti i svojih ličnih svojstava, bio dužan i mogao imati pravilnu predstavu o životnoj dobi pasivnog subjekta. Prema tome, da je bio pažljiviji ili odgovorniji, znao bi da je lice sa kojim vrši obljubu ili drugu polnu radnju mlađe od petnaest godina.

Jedno od posebno značajnih pitanja kod ovog krivičnog djela svakako je i pitanje određivanja adekvatne krivične sankcije za učinioca. Pri tome treba reći da je posljednjih godina, u većini krivičnih zakonodavstava država u našem okruženju, kao oblik reakcije na sve izraženiju seksualnu zloupotrebu djece, došlo do pooštavanja kaznene politike za ovo djelo te da sada imamo prilično neujednačena rješenja. Tako je npr. u KZ Crne Gore i KZ Srbije predviđena kazna zatvora od tri do dvanaest godina, u KZ Makedonije kazna zatvora u najmanjem trajanju od osam godina, u KZ Slovenije od od tri do osam godina, u KZ Hrvatske od jedne do deset godina. Prilikom odlučivanja o kaznenim okvirima, a imajući u vidu i ostale oblike ovog djela, redaktori zakonskog teksta su odlučili podići poseban minimum sa jedne na dvije godine, pri čemu je zadržan poseban maksimum od deset godina. Međutim, ukoliko je izvršilac bio u otklonjivoj zabludi u odnosu na uzrast pasivnog subjekta, predviđena je manja mjera kazne, odnosno kazna zatvora od jedne do pet godina. S obzirom da se radi o osnovnom obliku djela koji podrazumijeva vršenje oblube ili s njom izjednačene polne koja nije praćena upotrebom prinude, zloupotrebom odnosna povjerenja i sl. mišljenja smo da bi visina kazne trebala zavisiti prvenstveno od starosti pasivnog subjekta – kazna mora biti viša, odnosno bliža posebnom maksimumu što je pasivni subjekat mlađi.

Zakonodavac je predvidio nekoliko kvalifikovanih oblika ovog djela. *Prvi teži oblik djela* (st. 2.) postoji ako je djelo iz st. 1. ovog člana izvršio srodnik po krvi u pravoj liniji do bilo kojeg stepena, a u pobočnoj liniji zaključno sa četvrtim stepenom, očuh, maćeha, usvojilac, staralac, nastavnik, vaspitač, ljekar, vjerski službenik ili drugo lice kojem je dijete povjerenom radi učenja, vaspitanja, čuvanja, staranja ili njege. Kvalifikatornu okolnost ovog oblika djela čini svojstvo izvršioca, odnosno njegov specifičan odnos prema djetetu koji bi zapravo trebao biti garancija djetetove sigurnosti i zaštićenosti. Za razliku od prethodnog zakonskog rješenja koje je bilo prihvaćeno kod krivičnog djela

polno nasilje nad djetetom (čl. 195. st. 3. Krivičnog zakona Republike Srpske, „Službeni glasnik RS“, br. 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12, 67/13)) u kojem se tražilo da navedena lica djelo vrše zloupotrebom svog položaja prema djetetu, za postojanje ovog oblika krivičnog djela to nije nužno. Dovoljno je da na strani izvršioca postoji jedno od navedenih svojstava, odnosno da mu je dijete povjereno radi učenja, vaspitanja, čuvanja, staranja ili njege. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od pet do petnaest godina.

Drugi teži oblik djela (st. 3.) postoji u slučaju kada je osnovni oblik djela izvršen upotrebom sile ili prijetnje, ili iskorištavanjem duševne poremećenosti ili nemoćnog stanja djeteta, ili na naročito svirep ili ponižavajući način, ili od strane više lica, ili ako postoji velika nesrazmjera u zrelosti i uzrastu između učinioca i žrtve, ili je usljed djela nastupila teška tjelesna povreda, teško narušavanje zdravlja ili trudnoća lica prema kojem je djelo izvršeno. Dakle, kvalifikatorne okolnosti djela su određene alternativno i za postojanje ovog oblika djela dovoljno je da postoji jedna od njih. Upotreba sile ili prijetnje prilikom izvršenja osnovnog oblika djela podrazumijeva primjenu prinude prema djetetu mlađem od petnaest godina. Radi se o načinu izvršenja koji predstavlja radnju izvršenja krivičnog djela silovanja, samo što se ovaj elemenat kod ovog krivičnog djela mora tumačiti u skladu sa posebnim psihofizičkim karakteristikama pasivnog subjekta zbog čega i intenzitet upotrijebljene prinude može biti mnogo manji nego kod krivičnog djela silovanja. Prinuda manjeg intenziteta može dovesti do slamanja otpora djeteta. U praksi se ona manifestuje kao fizička prinuda kojom se slama otpor djeteta (šamaranje, držanje za ruke itd.), ali nisu rijetki ni slučajevi u kojima se otpor djeteta slama prijetnjom da će se neka bliska osoba djetetu (najčešće majka) lišiti života. Kad je u pitanju iskorištavanje duševne poremećenosti ili nemoćnog stanja djeteta, jasno je da se radi o djetetu kod kojeg postoje određene smetnje u njegovom psihičkom razvoju ili određena bolesna stanja koja onemogućavaju djetetu da pruža otpor. Nemoćno stanje djeteta postoji u slučaju kada ono, s obzirom na svoju dob i stepen socijalne zrelosti, nije sposobno da shvati značaj djela koje izvršilac nad njim vrši, kao i onda kada se nalazi u takvim okolnostima koje ga čine bespomoćnim, npr. dijete koje se nalazi u udaljenoj šumi, koje je izgubljeno u nepoznatom mjestu daleko od kuće, itd. *Naročito svirep ili ponižavajući način*, u kontekstu ovog krivičnog djela, postoji npr. u slučaju kada je dijete izloženo različitim oblicima seksualnog izživljavanja (npr. nakon vaginalnog koitusa prisiljavanje djeteta na oralni ili analni seks). Velika nesrazmjera u zrelosti i uzrastu učinioca i žrtve je faktičko pitanje koje sud rješava u svakom konkretnom slučaju. Pri utvrđivanju ovog elementa sud ne bi trebao uzimati u obzir samo dobnu razliku između učinioca i žrtve, već mora, na osnovu svih okolnosti konkretnog slučaja, a

pogotovo psihofizičkih karakteristika izvršioca i pasivnog subjekta, utvrditi i postojanje velike nesrazmjere u zrelosti izvršioca i pasivnog subjekta. Djelo je izvršeno od strane više lica kada je u njegovom izvršenju učestvovalo najmanje dva lica. Teška tjelesna povreda ili teško narušavanje zdravlja, kao kvalifikatorne okolnosti ovog djela, tumače se u skladu sa tumačenjem krivičnog djela teška tjelesna povreda. Kada je u pitanju krivična odgovornost učinioca za ovaj oblik djela mora se voditi računa o kojoj se kvalifikatornoj okolnosti radi. Tako npr. u odnosu na kvalifikatorne okolnosti koje se odnose na način izvršenja djela mora postojati umišljaj učinioca, kao i u odnosu na veliku nesrazmjeru u zrelosti ili uzrastu između učinioca i žrtve. Kada je u pitanju teška tjelesna povreda ili teško narušavanje zdravlja, neophodan je nehat učinioca, a u odnosu na trudnoću pasivnog subjekta može postojati i nehat i umišljaj učinioca. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora najmanje osam godina.

Najteži oblik krivičnog djela (st. 4.) postoji ukoliko je usljed djela iz stava 1. 2. i 3. ovog člana nastupila smrt djeteta. S obzirom da se radi o krivičnom djelu kvalifikovanom težom posljedicom, krivična odgovornost učinioca postoji ukoliko je teža posljedica bila obuhvaćena nehatom učinioca. S obzirom da se radi o izuzetno teškom krivičnom djelu, zakonodavac je predvidio kaznu zatvora u najmanjem trajanju deset godina ili kaznu dugotrajnog zatvora.

Novinu u zakonskom regulisanju ove problematike predstavlja inkriminisanje drugih polnih radnji izvršenih prema djetetu mlađem od petnaest godina. Prema odredbi stava 7. ovog člana ako je pod uslovima iz stava 1 ili 2. ovog člana izvršena neka druga polna radnja, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina, a ako je neka druga polna radnja izvršena pod uslovima iz stava 3. ovog člana, učinilac kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina. Pod drugim polnim radnjama treba podrazumijevati radnje polnog karaktera (namijenjene zadovoljavanju ili podsticanju polnog nagona) koje se po svojim efektima ne mogu izjednačiti sa obljubom, kao što su npr. dodirivanje po grudima, stražnjici, grljenje, ljubljenje i sl.

3. POLNA ZLOUPOTREBA DJETETA STARIJEG OD PETNAEST GODINA

Iako je krivičnim zakonodavstvima kroz pojedina krivična djela uspostavljena apsolutna zabrana vršenja obljube ili druge polne radnje do određene životne dobi, time u većini krivičnih zakonodavstava ne prestaje zaštita polnog integriteta mladih ljudi. Naime, savremena zakonodavstva predviđaju krivična djela kojima se štiti polni integritet takvih lica i nakon što navrše godine života do kojih je uspostavljena apsolutna zabrana vršenja obljube ili druge polne radnje, ako

je obljuba izvršena prevarno, iskorištavanjem nezrelosti pasivnog subjekta ili ako između učinioca i pasivnog subjekta postoji velika nesrazmjera u zrelosti i uzrastu. U osnovi takvog rješenja je stanovište da sama činjenica da je dijete starosno prešlo životnu dob do koje postoji apsolutna zabrana vršenja obljube ne znači da je ono i potpuno zrelo i sposobno da uvidi značaj polne radnje i da se ponaša u skladu sa tim saznanjem kao i činjenica da mnogi, koji su starosno superiorniji, iskorištavaju upravo taj nedostatak zrelosti za njegovu seksualnu zloupotrebu i iskorištavanje.

Imajući u vidu navedeno i smatrajući da je neprihvatljivo stanovište koje je do sada vladalo u našoj teoriji i sudskoj praksi prema kojem dijete nakon navršenih četrnaest godina života ne uživa krivičnopravnu zaštitu polnog integriteta ukoliko prilikom obljube ili druge polne radnje prema njemu nije primijenjena prinuda, zloupotreba položaja ili ako prilikom vršenja navedenih radnji nije iskorišteno nemoćno stanje djeteta,¹¹ redaktori KZ RS su predvidjeli krivično djelo „polna zloupotreba djeteta starijeg od petnaest godina“ (čl. 173.) kojim se inkriminiše vršenje obljube ili sa njom izjednačene radnje sa djecom starijom od petnaest godina, od strane lica koja imaju obavezu da se staraju o njima, odnosno koja su na neki način garanti njihovog pravilnog vaspitanja, obrazovanja ili njege. Intencija ovog krivičnog djela jeste spriječiti osobe kojima je dijete starije od petnaest godina povjereno radi čuvanja, odnosno njege, da sa njim izvrše obljubu ili s njom izjednačenu radnju, jer takvo ponašanje nije moralno, etički ni kriminalnopolitički prihvatljivo.

Osnovni oblik djela (st. 1.) vrši srodnik po krvi u pravoj liniji do bilo kojeg stepena, a u pobočnoj liniji zaključno sa četvrtim stepenom, očuh, maćeha, usvojlac, staralac, nastavnik, vaspitač, ljekar, vjerski službenik ili drugo lice koje izvrši obljubu ili sa njom izjednačenu polnu radnju sa djetetom starijim od petnaest godina koje mu je povjereno radi učenja, vaspitanja, čuvanja, staranja ili njege. Dakle, pored lica koje je zakonodavac izričito naveo kao moguće izvršioce ovog krivičnog djela, djelo može izvršiti i svako drugo lice kojem je dijete povjereno radi učenja, vaspitanja, čuvanja ili njege. Pri tome je irelevantno da li se takav odnos između izvršioca i pasivnog subjekta temelji na nekom pravnom aktu ili proizilazi iz faktičkog stanja stvari. S obzirom na to da se kao izvršiocu mogu pojaviti zdravstveni radnici u bolnicama i drugim zdravstvenim ustanovama, nadzorno osoblje u kazneno-popravnim ili vaspitnim ustanovama,

¹¹ Tako npr. sud nije našao da postoji krivično djelo obljuba zloupotrebom položaja u slučaju u kojem je profesor srednje škole u petoj deceniji života stupio u seksualne odnose sa učenicom prvog razreda srednje škole jer je učenica i prije i poslije te veze imala odličan uspjeh, te po mišljenju suda tu nije bilo zloupotrebe položaja. Isto tako, krivičnim zakonom nisu bile obuhvaćene situacije u kojima djevojčice uzrasta četrnaest godina i nekoliko mjeseci dobrovoljno stupaju u seksualne odnose sa licima koja imaju pedeset pet godina života jer tu nije bilo prinude.

poslodavac kod kojeg je dijete zaposleno i sl. Bitno je da između izvršioca i pasivnog subjekta postoji specifičan odnos koji se temelji na činjenici da je pasivni subjekat povjeren izvršiocu radi učenja, vaspitanja, čuvanja ili njege, pri čemu je irelevantno da li se radi o privremenom ili povremenom odnosu ili je u pitanju jedan relativno trajniji odnos, npr. između nastavnika i učenika. U skladu sa tim, izvršilac ovog djela može biti i lice kome je dijete povjereno na čuvanje za vrijeme kraće odsutnosti roditelja ili lice koje daje instrukcije iz određenih nastavnih disciplina i sl. Dakle, u pitanju je delikt koji može izvršiti ono lice koje se nalazi u navedenom odnosu sa djetetom starijim od petnaest godina i koje je, vršeći obljubu ili sa njom izjednačenu radnju, prekršilo svoju obavezu staranja o djetetu. Izvršilac je zapravo izigrao odnos povjerenja, odnosno iskoristio taj odnos kako bi sa djetetom izvršio navedene radnje. Predviđena je kazna zatvora od dvije do osam godina.

Drugi oblik djela (st. 2.) predviđa kažnjavanje za onog ko izvrši obljubu ili s njom izjednačenu polnu radnju sa djetetom starijim od petnaest godina, iskoristivši njegovu psihičku nezrelost ili lakomislenost, ili ako između njih postoji velika nesrazmjera u zrelosti ili uzrastu. Izvršilac ovog oblika djela može biti bilo koje lice, a osnov primjene ove inkriminacije jeste iskorištavanje psihičke nezrelosti ili lakomislenosti djeteta starijeg od petnaest godina, odnosno postojanje velike nesrazmjere u zrelosti ili uzrastu. Velika nesrazmjera u zrelosti ili uzrastu je faktičko pitanje koje će sud procjenjivati u svakom konkretnom slučaju. Nekada će to biti razlika od deset, a nekada od petnaest godina, u zavisnosti od karakteristika ličnosti učinioca i pasivnog subjekta. I za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od dvije do osam godina.

Teži oblik djela (st. 3.) postoji ako je djelo iz stava 1 ili 2 ovog člana izvršeno zloupotrebom položaja prema djetetu koje se prema učiniocu nalazi u odnosu kakve podređenosti ili zavisnosti ili iskorištavanjem duševne poremećenosti ili nemoćnog stanja djeteta. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od dvije do deset godina.

Lakši oblik djela (st. 4.) postoji ako je pod uslovima iz stava 1., 2. i 3. ovog člana izvršena neka druga polna radnja. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

4. DJEČJA PORNOGRAFIJA KAO OBLIK SEKSUALNOG ZLOSTAVLJANJA I ISKORIŠTAVANJA

Seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece obuhvata različite djelatnosti kojima se na različite načine povređuje ili ugrožava polni integritet djece. Pored obljuje i drugih polnih radnji tu su i dječja prostitucija i dječja pornografija,

kao i neka ponašanja kojima se više povređuje polni moral, a koja ipak mogu negativno djelovati na pravilan razvoj polnog integriteta djece. Konvencija Savjeta Evrope o zaštiti djece protiv seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja predviđa (član 20), da će svaka stranka osigurati da se inkriminišu sljedeća neovlaštena i namjerna ponašanja: a) proizvodnja dječije pornografije; b) nuđenje ili stavljanje na raspolaganje dječije pornografije; c) distribucija ili prenošenje dječije pornografije; g) nabavljanje dječije pornografije za sebe ili drugo lice; e) posjedovanje dječije pornografije i f) svjesno dobijanje pristupa kroz informacione i komunikacione tehnologije do dječije pornografije. KZ RS predviđa nekoliko krivičnih djela kojim se inkriminiše zloupotreba djece u pornografske svrhe, tj. iskorištavanje djece za pornografiju, iskorištavanje djece za pornografske predstave i upoznavanje djece sa pornografijom. Ovo posljednje ne predstavlja tipičan oblik seksualne zloupotrebe već prije jedan vid negativnog uticaja na pravilan razvoj dječije seksualnosti koji je, upravo iz razloga zaštite pravilnog razvoja djeteta, neophodno inkriminisati.

Krivično djelo „iskorištavanje djece za pornografiju“ ima nekoliko oblika. *Osnovni oblik djela* (st.1 čl. 175.) vrši onaj ko navodi dijete na učestvovanje u snimanju dječije pornografije ili ko organizuje ili omogući snimanje dječije pornografije. Pasivni subjekat djela je dijete, dakle lice do osamnaest godina života. Radnja izvršenja je određena alternativno, kao navođenje djeteta na učestvovanje u snimanju dječije pornografije i kao organizovanje, odnosno omogućavanje snimanja dječije pornografije. Novinu predstavlja inkriminisanje navođenja djeteta na učestvovanje u snimanju dječije pornografije. Pod navođenjem treba podrazumijevati radnje kojima se kod djeteta stvara odluka da učestvuje u snimanju dječije pornografije, a pod organizovanjem ili omogućavanjem snimanja dječije pornografije sve one radnje kojima se stvaraju uslovi za snimanje (dogovoravanje sa drugim licima, nabavka opreme, prostorije za snimanje i sl.). Pristanak djeteta da učestvuje u izradi pornografskog materijala ne isključuje postojanje djela. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina. Pod dječijom pornografijom se podrazumijeva materijal koji vizuelno ili na drugi način prikazuje dijete ili realno prikazano nepostojeće dijete ili lice koje izgleda kao dijete, u pravom ili simuliranom (eksplicitnom) evidentnom seksualnom ponašanju ili koji prikazuje polne organe djece u seksualne svrhe (st. 6.). Materijali koji imaju umjetnički, medicinski ili naučni značaj ne smatraju se pornografijom u smislu ovog člana (st. 7.). *Drugi oblik djela* (stav 2.) vrši onaj ko neovlašteno snimi, proizvede, nudi, čini dostupnim, distribuira, širi, uvozi, izvozi, pribavlja za sebe ili za drugoga, prodaje, daje, prikazuje ili posjeduje dječiju pornografiju ili joj svjesno pristupa putem računarske mreže. Novinu kod ovog oblika krivičnog djela predstavlja

svjesno pristupanje dječijoj pornografiji putem računarske mreže, što znači da djelo vrši i onaj ko, koristeći računarsku mrežu, povremeno pristupa i gleda pornografski materijal. Ukoliko ga spremi na svoj računar radiće se o drugoj alternativno postavljenoj radnji izvršenja, tj. posjedovanju dječije pornografije. Razlog za ovako određivanje radnje izvršenja jeste činjenica da se kao seksualni predatori djece najčešće javljaju oni koji uživaju u gledanju dječije pornografije, te se, inkriminisanjem pristupanja dječijoj pornografiji putem računarske mreže nastoji spriječiti vršenje drugih oblika seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od jedne do osam godina. *Teži oblik djela* (st. 3.) vrši onaj ko upotrebom sile, prijetnje, obmane, prevare, zloupotrebom položaja ili teških prilika djeteta ili odnosa zavisnosti, prisili ili navede dijete na snimanje dječije pornografije. Dakle, kvalifikatornu okolnost u odnosu na osnovni oblik djela predstavlja način izvršenja (sila, prijetnja itd.) jer se dijete prinuđava da učestvuje u snimanju dječije pornografije, odnosno obmanom ili prevarom navodi da učestvuje u snimanju dječije pornografije. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od dvije do deset godina. *Posebnom odredbom* (st. 4.) je predviđeno da će se predmeti korišteni za izvršenje ovog djela oduzeti, a pornografski materijal koji je nastao izvršenjem djela će se i uništiti. U skladu sa odredbama Konvencije Savjeta Evrope o zaštiti djece protiv seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, *odredbom stava 5.* je predviđeno da se dijete neće kazniti za proizvodnju i posjedovanje pornografskog materijala koji prikazuje njega lično ili njega i drugo dijete ako su oni sami taj materijal proizveli i posjeduju ga uz pristanak svakog od njih i isključivo za njihovu ličnu upotrebu.

Krivičnim djelom „iskorištavanje djece za pornografske predstave“ (član 176.) obezbjeđuje se krivičnopravna zaštita djece od iskorištavanja za pornografske predstve. *Osnovni oblik djela* (st. 1.) vrši onaj ko navodi dijete na učestvovanje u pornografskim predstavama. Za razliku od prethodnog zakonskog rješenja kojim se inkriminisala zloupotreba djeteta ili maloljetnika za pornografske predstave, ovim krivičnim djelom se inkriminiše navođenje djeteta na učestvovanje u pornografskim predstavama. Pod navođenjem, kao i kod prethodnog krivičnog djela, treba podrazumijevati sve radnje kojima se kod djeteta stvara odluka da učestvuje u pornografskoj predstavi, pri čemu je nebitno gdje se pornografska predstava izvodi. Pasivni subjekat je dijete, dakle, lice do osamnaest godina života. Predviđena je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina. *Teži oblik djela* (st. 2.) vrši onaj ko upotrebom sile, prijetnje, obmane, prevare, zloupotrebom položaja ili teških prilika djeteta ili odnosa zavisnosti, prisili ili navede dijete da učestvuje u pornografskoj predstavi. Predviđena je kazna zatvora od dvije do deset godina. Novinu kod ovog krivičnog djela predstavlja kažnjavanje onog

ko gleda pornografsku predstavu uživo ili putem komunikacijskih sredstava ako je znao ili je morao i mogao znati da u njoj učestvuje dijete (st. 3.). Za ovo lice je predviđena ista kazna kao i za osnovni oblik djela. Predmeti korišteni za izvršenje djela će se oduzeti, a pornografski materijal koji je nastao izvršenjem djela će se i uništiti (st. 4.).

Usko povezano sa prethodnim krivičnim djelima je i krivično djelo „upoznavanje djece s pornografijom“ (član 177.). *Ovo krivično djelo (stav 1.)* vrši onaj ko djetetu mlađem od petnaest godina proda, pokloni, prikaže ili javnim izlaganjem, posredstvom računarske mreže ili drugih vidova komunikacije, ili na drugi način, učini dostupnim spise, slike, audiovizuelni materijal ili druge predmete pornografske sadržine ili mu prikaže pornografsku predstavu. Dakle, suštinu ove inkriminacije predstavlja zabrana prikazivanja, odnosno činjenja dostupnim pornografskog materijala licima koja nisu dosegla nivo psihofizičkog razvoja potrebnog za davanje valjanog pristanka na seksualne aktivnosti, jer se smatra da bi takav materijal mogao negativno uticati na razvoj njihove seksualnosti. Radnja izvršenja određena je alternativno, kao prodaja, poklanjanje ili na drugi način činjenje dostupnim pornografskog materijala. Pod pornografijom se podrazumijeva materijal koji vizualno ili na drugi način prikazuje osobu u pravom ili simuliranom (eksplicitnom) evidentnom seksualnom ponašanju ili koji prikazuje polne organe ljudi u seksualne svrhe. Materijali koji imaju umjetnički, medicinski ili naučni značaj ne smatraju se pornografijom u smislu ovog člana (stav 3.). Predmeti korišteni za izvršenje ovog djela će se oduzeti, a pornografski materijal i uništiti (stav 2.).

5. OSTALI OBLICI SEKSUALNOG ISKORIŠTAVANJA I ZLOSTAVLJANJA DJECE

Pored navedenih krivičnih djela, krivičnopravna zaštita djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja se obezbjeđuje i drugim krivičnim djelima, kao što je to krivično djelo „navođenje djeteta na prisustvovanje polnim radnjama“ (član 174.), „iskorištavanje računarske mreže ili komunikacije drugim tehničkim sredstvima za izvršenje krivičnih djela protiv seksualnog zlostavljanja ili iskorištavanja djeteta“ (član 178.), „zadovoljenje polnih strasti pred djetetom“ (čl. 179.) i „navođenje djeteta na prostituciju“ (čl. 180.). Navođenje djeteta na prisustvovanje polnim radnjama je krivično djelo kojim se predviđa kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina za onog ko navede dijete da prisustvuje silovanju, obljudi ili sa njom izjednačenoj polnoj radnji. Ako je djelo iz stava 1. ovog člana učinjeno upotrebom sile ili prijetnje ili prema djetetu mlađem od petnaest godina učinilac će se kazniti kaznom zatvora od jedne do osam

godina. U osnovi ovog krivičnog djela je odredba člana 22. Konvencije Savjeta Evrope o zaštiti djece protiv seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja kojom se predviđa sankcionisanje namjernog omogućavanja djetetu koje još nije prešlo dobnu granicu za pravno valjan pristanak na obljubu, da prisustvuje činu seksualnog zlostavljanja ili seksualnim aktivnostima. U pitanju je zaštita seksualnog morala djeteta, a redaktori zakonskog teksta su smatrali da se navedenim radnjama utiče ne samo na seksualni moral djeteta do petnaest godina, već djeteta uopšte, a okolnost da se kao pasivni subjekat javlja dijete do petnaest godina su predvidjeli kao kvalifikatornu. Isti kriminalnopolitički osnov je i kod krivičnog djela zadovoljenje polnih strasti pred djetetom, jer se i ovim krivičnim djelom zapravo inkriminiše vršenje radnji koje su namijenjene zadovoljenju polne strasti pred djetetom, odnosno navođenje djeteta da pred drugim licem vrši takve radnje.

Novinu u krivičnopravnoj zaštiti polnog integriteta djece predstavlja i krivično djelo „iskorištavanje računarske mreže ili komunikacije drugim tehničkim sredstvima za izvršenje krivičnih djela seksualnog zlostavljanja ili iskorištavanja djeteta“ u čijoj osnovi je odredba čl. 23 Konvencije Savjeta Evrope o zaštiti djece protiv seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja kojom se predviđa sankcionisanje vrbovanja djece u seksualne svrhe. Kriminalnopolitički cilj koji se želi njome postići jeste zaštita djece od seksualnog iskorištavanja od strane odraslih lica koja su upoznali putem društvenih mreža ili različitih igara, a koja se često lažno predstavljaju kao njihovi vršnjaci s ciljem da ih namame na određeno mjesto radi upoznavanja i seksualnog iskorištavanja. *Osnovni oblik djela (st. 1. čl. 178.)* vrši onaj ko sa djetetom starijim od petnaest godina, koristeći računarsku mrežu ili komunikaciju drugim tehničkim sredstvima, dogovori sastanak radi vršenja obljube ili sa njom izjednačene polne radnje, ili radi proizvodnje pornografskog materijala, ili radi drugih oblika seksualnog iskorištavanja, i pojavi se na dogovorenom mjestu radi sastanka. Dakle, objektivni uslov inkriminacije jeste da se učinilac pojavi na dogovorenom mjestu radi sastanka. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od jedne do pet godina. *Teži oblik djela (stav 2.)*, za koji je propisana kazna zatvora od dvije do osam godina, postoji ako je djelo iz stava 1 ovog člana izvršeno prema djetetu mlađem od petnaest godina. Navođenje djeteta na prostituciju predstavlja krivično djelo kojim se vrši realizacija obaveze predviđene članom 19. Konvencije Savjeta Evrope o zaštiti djece protiv seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja. Naime, članom 19. koji se odnosi na *dječiju prostituciju*, predviđena je obaveza inkriminisanja sljedećih namjernih aktivnosti: a) regrutovanje djeteta za prostituciju ili omogućavanje djetetu da sudjeluje u prostituciji; b) prisiljavanje djeteta na prostituciju ili profitiranje od dječije prostitucije ili na drugi način

iskorištavanja djeteta za takve svrhe; c) vršenje dječije prostitucije. Za potrebe ovog člana, izraz “dječija prostitucija” označava činjenicu korištenja djeteta za seksualne aktivnosti, za koje je dogovoren ili obećan novac ili neki drugi oblik naknade, bez obzira da li je plaćanje ili sporazum, odnosno obećanje učinjeno u korist djeteta ili treće osobe. U skladu sa navedenim, *osnovni oblik djela iz člana 180. KZ RS* predviđa kaznu zatvora od jedne do osam godina i novčanu kaznu za onog ko, radi zarade ili druge koristi, dijete navodi, podstiče ili namamljuje na pružanje seksualnih usluga ili na drugi način omogući njegovu predaju drugome radi pružanja seksualnih usluga ili na bilo koji način učestvuje u organizovanju ili vođenju pružanja seksualnih usluga, a znao je ili je morao i mogao znati da se radi o djetetu. Predviđeno je kažnjavanje i lica koje koristi seksualne usluge djeteta koje je navršilo petnaest godina uz davanje bilo kakve naknade ili protivusluge, a znao je ili je bio dužan i mogao znati da se radi o djetetu. Ukoliko se radi o djetetu mlađem od petnaest godina, postojaće krivično djelo obljuba sa djetetom mlađim od petnaest godina. Teži oblik djela postoji ako je djelo izvršeno prema više lica. Za postojanje djela nije od značaja da li se lice koje se navodi, podstiče ili namamljuje, već ranije bavilo prostitucijom.

6. ZAVRŠNE NAPOMENE

Krivični zakonik Republike Srpske je unio značajne novine u sistem krivičnopravne zaštite polnog integriteta djece koje se ogledaju ne samo u podizanju dobne granice za dozvoljene seksualne aktivnosti djece, već i u proširivanju krivičnopravne zaštite i na ona ponašanja koja su do sada bila izvan zone kažnjivosti. Tu prije svega mislimo na dobrovoljne seksualne aktivnosti između djece starije od petnaest godina i lica koja prema njima imaju obavezu vaspitanja i staranja ili su im djeca povjerena na brigu i čuvanje, zatim na radnje namamljivanja djece putem računarske mreže ili komunikacije drugim tehničkim sredstvima radi vršenja krivičnih djela seksualnog zlostavljanja ili iskorištavanja, navođenje djece na prisustvovanje polnim radnjama, itd. Novinu predstavlja i inkriminisanje pristupanja dječijoj pornografiji putem računarske mreže, kao i kažnjavanje korisnika seksualnih usluga djece, ako su znala ili mogla i trebala znati da se radi o djetetu. Pored toga, zakonodavac je pooštrio kaznenu politiku za ova djela predviđajući veće mjere kazni kod pojedinih oblika krivičnih djela i onemogućavajući ublažavanje kazne za krivično djelo obljuba sa djetetom mlađim od petnaest godina. Tu je i obaveza izricanja mjere bezbjednosti zabrane obavljanja poziva, djelatnosti ili dužnosti kao i nemogućnost brisanja osude za ova krivična djela iz kaznene evidencije. Ovakav stav zakonodavca nije usamljen. Slična intencija zakonodavaca u ovoj oblasti prisutna je i u nekim drugim

evropskim državama koje su posljednjih godina pooštrile kaznenu politiku za ova djela, predviđajući nove inkriminacije i veće mjere kazne za učinioce ovih djela (npr. Makedonija, Francuska, itd.) ili donoseći posebne zakone kojima se predviđaju posebne mjere za učinioce ovih djela (npr. tzv. Marijin zakon u Srbiji). Sve to učinjeno je u cilju obezbjeđenja adekvatnije krivičnopravne zaštite djece od svih oblika seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja. Da li će i u kojoj mjeri ova reforma doprinijeti sprečavanju i borbi protiv ovog oblika kriminaliteta, to zavisi prvenstveno od pravosudne zajednice, odnosno od načina primjene zakonskih rješenja.

LITERATURA

- Babić, Miloš, Ivanka Marković. *Krivično pravo, posebni dio, četvrto dopunjeno i izmijenjeno izdanje*. Banja Luka: 2013;
- Kambovski, Vlado. *Kazneno pravo, poseben del*. Skopje: 1997;
- Marković, Ivanka. „Krivičnopravna zaštita polnog integriteta djece i maloljetnika“, *Pravna riječ*, br. 23 (2010), Banja Luka;
- Marković, Ivanka. „Usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa međunarodnim standardima u oblasti krivičnopravne zaštite polnog integriteta djece“ u *Zbornik radova „Relevantna pitanja primene međunarodnog krivičnog prava u nacionalnom pravu“*, Tara: 2012;
- Krivični zakonik Republike Srpske, „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 64 od 10. 07. 2017. godine;
- Konvencija Savjeta Evrope o zaštiti djece protiv seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, „Službeni glasnik BiH“, br. 38/13.

SEXUAL ABUSE AND EXPLOITATION OF CHILDREN (NEW SOLUTIONS IN CRIMINAL CODE OF REPUBLIC OF SRPSKA)

Ivanka Marković¹²
Faculty of Law, University of Banja Luka

Abstract: *The Criminal Code of the Republic of Srpska made significant changes in the system of criminal law protection of the children's sexual integrity. New Criminal Code lifted age limit for the ban for promise or with promise equal act, new criminal offenses have been introduced (offences which have not been part of criminal protection), higher penalties for certain types of criminal offenses are envisaged, and some changes have been made in the general part of the Criminal Code, which also contributes to the enhanced full child's protection. In addition, all offenses that endanger or hurt the integrity of children are systematized into a special group of crimes in Chapter XV, Criminal offenses of sexual abuse and exploitation of the child, which emphasizes the importance of the legal good that is protected. These Criminal Code changes are the subject of analysis in this paper, with the author's explanation of the reasons for their introduction into the criminal justice system.*

Key words: *sexual integrity, sexual abuse and exploitation of children, child pornography*

12 Full professor, E- mail: ivanka.markovic@pf.unibl.org

